

doi:10.5559/di.20.3.08

KONSTRUKCIJA I EVALUACIJA VIŠEDIMENZIONALNOG INSTRUMENTA ZA PROCJENU ZAPREKA UPORABI KONDOMA

Vanesa BENKOVIĆ
Hrvatsko društvo za farmakoekonomiku
i ekonomiku zdravstva, Zagreb

Aleksandar ŠTULHOFER, Valerio BAČAK
Filozofski fakultet, Zagreb

UDK: 303.64:615.477.86
615.477.86-053.67

Prethodno priopćenje

Primljeno: 21. 1. 2010.

U radu se opisuju postupci izradbe i provjere metrijskih svojstava višedimenzionalnog instrumenta za mjerenje zapreka uporabi muškoga kondoma. Konstrukcija i validacija provedena je na *online* uzorku osoba, poglavito studenata, između 18 i 30 godina (N=754). Provedene analize glavnih komponenata pokazale su postojanje pet međusobno povezanih dimenzija zapreka uporabi kondoma: (1) problemi vezani uz pregovaranje o uporabi kondoma i otpor partnera; (2) antierotski aspekti uporabe kondoma; (3) društvena (ne)poželjnost uporabe kondoma; (4) manjak samopouzdanja vezanog uz uporabu kondoma i (5) poteškoće vezane uz nabavku i nošenje kondoma. Višedimenzionalnost skale testirana je i konfirmacijskom faktorskom analizom. Skalu prepreka uporabi kondoma (SPUK; k=27) i njezine komponente obilježava zadovoljavajuća pouzdanost, neovisna o spolu. Valjanost skale utvrđena je analizom povezanosti sa srodnim konstruktima. Autori vjeruju kako bi primjena skale mogla unaprijediti razumijevanje sporadične (nesustavne) upotrebe kondoma i tako poslužiti u izradbi programa prevencije HIV-a i drugih spolno prenosivih bolesti.

Ključne riječi: kondom, zapreke uporabi kondoma, evaluacija instrumenta, mladi, odgovorno seksualno ponašanje

Vanesa Benković, Hrvatsko društvo za farmakoekonomiku i ekonomiku zdravstva, Drage Stipca 10, 10 000 Zagreb, Hrvatska. E-mail: vanesa.benkovic@farmakoekonomika.hr

UVOD

Iluzija neranjivosti, fragmentarna informiranost, prisutnost mitova vezanih za doživljaj vlastite i tuđe seksualnosti te snažan vršnjački pritisak otežavaju odgovorno seksualno ponašanje mladih (Baele i sur., 2001.; Štulhofer, 1999.; East i sur., 2007.; Laflin i sur., 2008.; Bearman i sur., 2004.).¹ Neredovita uporaba kondoma zabilježena među većinom seksualno aktivnih sudionika/ca u nacionalnom uzorku osoba između 18 i 24 godine upućuje na raširenost rizičnoga seksualnog ponašanja mladih u Hrvatskoj (Štulhofer i sur., 2006.) – osobito imamo li na umu izraženu prisutnost humanih papilomskih virusa u toj populaciji (Marijan i sur., 2007.; Milutin-Gašperov i sur., 2007.) te globalni porast HIV-a među mladima (UNAIDS, 2008.).

Izostanak sustavne seksualne edukacije u hrvatskim školama (Štulhofer i Hodžić, 2003.), nepostojanje savjetovaništa za seksualno i reproduktivno zdravlje mladih, ali i povremene – religijski obojene – kampanje protiv uporabe kondoma pridonose ranjivosti mladih u Hrvatskoj (Bijelić, 2008.). Tomu se pridružuju i suprotstavljeni društveni utjecaji, koji mogu zbuniti i otežati donošenje promišljenih i odgovornih odluka. Tako, s jedne strane, popularna kultura naglašava seksualnu permisivnost i pravo na eksperimentiranje i seksualni užitak, a s druge strane tradicionalni autoriteti osuđuju uporabu zaštite, seksualnost usko vezuju s prokreacijom te potiču suzdržavanje do stupanja u bračnu zajednicu (Štulhofer, 2009.).

Neprijeporna je činjenica da kondomi imaju ključnu ulogu u zaštiti seksualnoga zdravlja. Prema izvještaju Svjetske zdravstvene organizacije (WHO Fact Sheet, 2000.), redovita uporaba kondoma jedino je kontracepcijsko sredstvo koje dokazano smanjuje rizik od seksualno prenosivih infekcija, uključujući HIV (Weller i Davis-Beaty, 2002.). Rasvjetljavanje motiva i interpersonalne dinamike odgovornih za (ne)redovitu upotrebu zaštite stoga je vrlo važno kada je riječ o seksualnom i reproduktivnom zdravlju.

Brojna istraživanja sugeriraju složenost uporabe kondoma među mladima, navodeći niz s time povezanih problema i zapreka (usp. Sarkar, 2008.; Kaneko, 2007.; Kennedy i sur., 2007.). Cilj ovoga rada bio je kreirati instrument koji će pomoći u analizi tih zapreka, odnosno mjerenju poteškoća pri uporabi (muškog) kondoma u populaciji mladih. Analize koje prikazujemo temelje se na rezultatima prikupljenim elektroničkim upitnikom na uzorku od 754 žena i muškaraca prosječne dobi od 23 godine. Predstavljajući valjanost i pouzdanost novoga kompozitnog instrumenta, autori se nadaju da će njegova uporaba biti korisna i za dizajniranje učinkovitih preventivnih poruka i programa usmjerenih prema očuvanju seksualnoga i reproduktivnoga zdravlja mladih u Hrvatskoj.

Dosadašnje spoznaje i postojeći instrumenti

Do sada je razvijen manji broj instrumenata za ispitivanje zapreka u uporabi kondoma. Jedna od recentnijih skala testirana je na uzorku od 786 nigerijskih studenata. Faktorskom analizom 22 čestice ekstrahirane su tri dimenzije: seksualno zadovoljstvo, zdravstveni rizici i seksualni interes (Sunmola, 2001.). Kako analiza nije provedena odvojeno po spolu, pitanje moguće spolne specifičnosti dobivene strukture ostaje neistraženo. Nešto složenija skala za mjerenje zapreka u uporabi kondoma (Skala zapreka u uporabi kondoma /CBS/; St. Lawrence i sur., 1999.) izvorno je razvijena na uzorku žena. Instrument okuplja 29 čestica koje su faktorizacijom razvrstane u sljedeće četiri latentne dimenzije: zapreke vezane uz partnera, anti-erotičnost ili negativan utjecaj kondoma na seksualnu aktivnost, seksualna dostupnost i motivacijske zapreke. CBS je u kasnijoj studiji testiran i na muškoj populaciji, preciznije: kliničkom uzorku pacijenata liječenih od ovisnosti o drogama (Doyle i sur., 2009.). Konfirmacijska faktorska analiza potvrdila je višedimenzionalnu strukturu, identičnu ranije utvrđenoj (St. Lawrence i sur., 1999.), uz manji broj čestica (5) koje su saturirane drugim faktorima nego u ženskom uzorku. Skalu obilježava razmjerno visoka pouzdanost i umjerena stabilnost.

U literaturi nalazimo i instrumente koji mjere povezane konstrukte, poput procjene samoučinkovitosti vezane uz uporabu kondoma, utjecaja komunikacijskih vještina i uspješnosti pregovaranja o uporabi kondoma. Brafford i Beck (1991.) na studentskom uzorku konstruirali su i testirali Skalu samoučinkovitosti uporabe kondoma. Instrument sadrži 28 čestica koje su faktorskom analizom razvrstane u četiri podskale što mjere spretnost pri uporabi kondoma, pregovaranje s partnerom oko uporabe kondoma, asertivnost vezanu uz uporabu te sposobnost prosuđivanja i pregovaranja pod utjecajem droge i/ili alkohola. Komunikacija i pregovaračke vještine pokazale su se značajnima za uporabu kondoma i u drugim studijama. Na uzorku od 300 heteroseksualnih klijenata klinike za spolno prenosive bolesti Weinstock i suradnici (1993.) utvrdili su kako su poteškoće u uvjeravanju partnera da treba rabiti kondom kod žena značajno povezane s vjerojatnosti da je posljednji seksualni odnos bio nezaštićen. Nalaz upućuje na važnost rodno obilježene neravnoteže moći u kontekstu seksualnoga i reproduktivnoga zdravlja. Važnost komunikacijskih vještina analiziraju i Noar i suradnici (2002.). Na uzorku od 625 studenata autori su razvili višedimenzionalni instrument (Skala pregovaranja o uporabi kondoma), koji obuhvaća šest distinktnih strategija utjecanja na partnerovu odluku o uporabi kondoma. Rezultat na Skali pregovaranja o uporabi kondoma pokazao se značajno povezanim s namjerom konzistentne uporabe kondoma te stvarnom uporabom.

Ovaj kratki pregled instrumenata koji ispituju zapreke uporabi kondoma i srodne konstrukte upućuje na konsenzus o višedimenzionalnosti predmeta ovoga rada. Potreba za novom skalom, po našem sudu, proizlazi iz tri činjenice. Prva je primjetan izostanak analize normativne dimenzije. Društvene norme, vjerovanja i vrijednosti vezane uz seksualnu aktivnost mogu imati snažan utjecaj na individualnu odluku o tome hoće li se kondom rabiti ili ne (Sarkar, 2008.). Drugi je evidentan problem prevlast studentskih uzoraka. Zbog svoje bolje informiranosti, višega obiteljskog statusa i izraženijih aspiracija, studenti, kao što je poznato, ne reprezentiraju opću populaciju mladih. Drugim riječima, zapreke koje djeluju u studentskoj populaciji nisu nužno i one koje otežavaju uporabu kondoma među manje obrazovanim mladim ljudima. Mogući primjer jest cijena kondoma, koja može biti sustavna zapreka upotrebi u jednoj, no ne i u drugoj skupini mladih. Treće je ograničenje postojećih instrumenata činjenica da su razvijeni i testirani u neeuropskim populacijama. Kulturne specifičnosti, po sebi, mogu biti zapreka uporabi kondoma i kroz dominantne mitove o seksualnosti i regulacijom spolnih/rodnih odnosa (Dowsett i sur., 1998.). Kulturnu univerzalnost (strukture) zapreka uporabi kondoma stoga ne bi trebalo pretpostavljati. U nastavku rada prikazujemo proces izradbe i provjere novoga višedimenzionalnog instrumenta za mjerenje zapreka uporabi kondoma, čiju primjenjivost vidimo u budućim istraživanjima rizičnoga seksualnog ponašanja u Hrvatskoj, poglavito među mladima različitih obrazovnih profila, ali i u konceptualizaciji programa usmjerenih na prevenciju HIV-a i drugih spolno prenosivih infekcija u istoj populaciji.

METODA

Sudionici i prikupljanje podataka

U istraživanju su sudjelovale osobe između 18 i 30 godina. Većinu od ukupno 754 sudionika činile su žene (74%; $n=558$). Prosječna dob u uzorku iznosila je 23,1 godinu ($SD=2,54$), pri čemu su muškarci bili nešto stariji. Prosječna je dob među muškarcima iznosila 23,5, a među ženama 22,9 godina ($t=-3,03$, $p<0,01$), pri čemu je najčešća dob u uzorku bila 22 godine. U vrijeme provođenja istraživanja većina sudionika (85%) još je studirala. Manje od četiri posto anketiranih izjavilo je da je u braku. Prosječna dob pri prvom seksualnom odnosu u našem je uzorku iznosila 18 godina, što je otprilike za pola godine kasnije od prosjeka zabilježenog u nacionalnom uzorku mladih (Štulhofer i sur., 2006.).

Podaci su prikupljeni između travnja i lipnja 2009. godine anketiranjem preko interneta. Podaci su bilježeni na po-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 751-770

BENKOVIĆ, V., ŠTULHOFER,
A., BAČAK, V.:
KONSTRUKCIJA I...

služitelju jedne komercijalne tvrtke u SAD-u, specijalizirane za *online* istraživanja, bez bilježenja IP broja korisnikova računala. Poziv na sudjelovanje u istraživanju distribuiran je preko nekoliko internetskih portala te generičkom *e-mail* porukom upućenom studentima dvaju fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Ukupno je prikupljeno 1114 upitnika. Nakon isključivanja upitnika s više od 10 posto neodgovorenih pitanja te onih koje su ispunili ispitanici mlađi od 18 ili stariji od 30 godina konačni uzorak sveden je na 754.

Upitnik

Po pristupu upitniku, potencijalni sudionik/ca bi na prvoj stranici pročitao/la kratki opis istraživanja (analiza obrazaca uporabe kondoma među mladima) te pritiskom na određeno polje potvrdio svoju punoljetnost i spremnost na sudjelovanje. Nakon toga slijedilo je sedam ekrana s ukupno 81 varijablom. Uz kratki sociodemografski modul i 42 čestice za buduću skalu zapreka uporabi kondoma, upitnik je sadržavao pitanja o seksualnom ponašanju (broj partnera i raspon seksualnih iskustava), uporabi kondoma te skale samopoštovanja i zadovoljstva seksualnim životom. U prosjeku, ispunjavanje upitnika trajalo je manje od 10 minuta.

Konceptualni okvir i generiranje čestica za Skalu prepreka uporabi kondoma

Razumijevanje uporabe kondoma počiva na nizu teorijskih modela, poput teorije razložne akcije, modela smanjivanja rizika AIDS-a, modela zdravstvenih uvjerenja, teorije planiranoga ponašanja i modela informacije-motivacija-bihevioralne vještine (za pregled usp. Sheeran i sur., 1999.), koji na prvi pogled pružaju i mogući konceptualni okvir za razumijevanje zapreka uporabi. No jednostavno preuzimanje bilo kojeg od navedenih modela susreće se s nekoliko poteškoća, što možda tumači činjenicu da autori postojećih skala zapreka uporabi kondoma ne navode jasan teorijski okvir iz kojeg su krenuli u generiranje čestica. Ograničenja postojećih teorijskih modela poglavito se tiču usmjerenosti na (a) individualnu akciju (zanemarena je uloga partnera, odnosno interpersonalne dinamike) i (b) procesualnu racionalnost odluke o uporabi kondoma, odnosno na (c) izostavljanje dimenzije praktičnih problema s uporabom kondoma, uključujući i one koji interferiraju sa seksualnim uzbuđenjem i užitkom (tzv. anti-erotske zapreke). U tom smislu konceptualni okvir od kojeg krećemo u ovom radu oslanja se na model smanjivanja rizika AIDS-a (MRA; Catania i sur., 1994.), nadograđen uvođenjem dimenzije koja se pokazala relevantnom u izradbi ranijih usporedivih instrumenata (antierotske zapreke). MRA se teme-

lji na tri sekvence (etape), slijed kojih rezultira odlukom o uporabi kondoma. Pojednostavljeno, prva etapa (označavanje) uključuje informiranje o rizicima i procjenu osobne izloženosti, druga etapa (predanost) vjerovanje u efikasnost kondoma, stavove prema uporabi, procjenu samoefikasnosti, ali i mogućih poteškoća u uporabi, a treća (provedba) obuhvaća odnos i komunikaciju s partnerom, raspoloživost kondoma i razinu seksualnog uzbuđenja (Catania i sur., 1990.).

Dimenzije koje model pretpostavlja prodiskutirane su u nizu nestrukturiranih individualnih intervjua ($n=10$), provedenih s muškarcima i ženama između 18 i 25 godina te uspoređene s korelatima uporabe kondoma navedenima u metaanalitičkim radovima (Sheeran i sur., 1999.; Sarkar, 2008.). Na temelju podataka iz intervjua i literature, autori su krenuli od 5-dimenzionalnoga konceptualnog okvira, prema kojem se zapreke uporabi kondoma mogu podijeliti na: (1) zapreke vezane uz praktične vještine potrebne za upotrebu kondoma, (2) zapreke koje se odnose na društvenu (ne)poželjnost takva ponašanja (pri čemu se poglavito misli na očekivanja tzv. *važnih drugih*), (3) pitanje dostupnosti, (4) samopouzdanje vezano uz upotrebu kondoma i (5) tzv. antierotske zapreke, odnosno smetnje u seksualnom kontaktu koje su rezultat uporabe kondoma (primjerice, gubitak erekcije ili spontanosti). U sljedećem koraku autori su generirali inicijalni skup čestica ($k=42$), pri čemu su nastojali da svaka dimenzija bude reprezentirana s otprilike jednakim brojem čestica te da unutar svake dimenzije čestice budu formulirane u oba smjera.

Ostali instrumenti

Frekvencija uporabe kondoma u posljednja dva mjeseca mjerena na skali učestalosti od pet stupnjeva, na kojoj 1 označuje neuporabu ("nikada"), a 5 konzistentnu uporabu kondoma ("uvijek").

Raspon seksualnog iskustva mjereno je skalom od 11 dihotomnih čestica koje se odnose na iskustva različitih seksualnih aktivnosti ($KR_{20}=0,66$). Instrument je razvijen i testiran u ranijoj studiji jednog od autora ovoga rada (Štulhofer i sur., 2010.). Budući da je postojanje specifičnog iskustva kodirano kao 1, a nepostojanje kao 0, viši rezultat odražava veću raznolikost seksualnog iskustva.

Samopoštovanje je odmjereno Rosenbergovom skalom samopoštovanja, koja okuplja deset tvrdnji, poput: "Osjećam da imam mnogo dobrih osobina" (Rosenberg, 1965.). Za odgovore je upotrijebljena skala od pet stupnjeva (od "uopće se ne slažem" do "potpuno se slažem"). U našem uzorku, skala je imala zadovoljavajuću pouzdanost (Cronbachov $\alpha=0,90$).

Kao indikator *zadovoljstva seksualnim životom* uzeli smo kompozitnu mjeru sastavljenu od pet čestica ("Zadovoljan/na

sam svojim seksualnim ponašanjem", "Osjećam se odlično u svojoj seksualnoj koži" itd.). Odgovori su bilježeni na uvriježenoj ljestvici slaganja, prikazanoj u prethodnom ulomku. Instrument je iskazao zadovoljavajuću pouzdanost ($\alpha=0,89$).

Statistički postupci

Za konstrukciju skale primijenjena je analiza glavnih komponenti i kosokutna rotacija dimenzija. Konstrukcijska valjanost dobivene višedimenzionalne skale provjerena je primjenom konfirmacijske faktorske analize, pri čemu su kao indikatori (mjerni dio modela) uzete linearne kombinacije parova čestica (tzv. parcele). Pouzdanost skale i njezinih dimenzija utvrđena je analizom unutarnje konzistencije, odnosno vrijednošću alpha-koeficijenta iznad 0,7. Kriterijska valjanost testirana je analizom povezanosti skalnih rezultata sa srodnim, odnosno relevantnim, konstruktima.

REZULTATI

Provjere dimenzionalnosti skale i izradba konačne forme

Inicijalno, analiza glavnih komponenti provedena na skupu od 42 čestice ($KMO=0,86$; Bartlettov test sfericiteta značajan na razini $p<0,001$) ekstrahirala je 11 dimenzija svojstvene vrijednosti veće od 1, koje su protumačile 59% ukupno analizirane varijance. Dobivene su dimenzije potom rotirane direktnom oblimumetodom. (Kosokutna je rotacija izabrana u skladu s pretpostavljenom povezanosti dimenzija koje čine konstrukt zapreka uporabi kondoma.) Kako je *Scree*-test, u skladu s našim konceptualnim modelom, sugerirao postojanje pet distinktnih komponenti, u sljedećem je koraku analiza ponovljena sa zadanim kriterijem izbora pet komponenti. Analiza matrice strukture (oblimumetacije) rezultirala je izbacivanjem triju čestica visokosaturiranih više no jednom komponentom te osam čestica komponentnog opterećenja manjeg od 0,4.

U sljedećem krugu u analizu glavnih komponenti uključena je 31 čestica. Ukupno je protumačeno 49% analizirane varijance. Nakon kosokutne rotacije, komponente su tretirane kao zasebne skale, pri čemu su njihove čestice (saturirane pojedinom komponentom $\geq 0,4$) podvrgnute sadržanoj analizi te ispitivanju međusobne povezanosti. Te su procedure rezultirale izbacivanjem dviju redundantnih čestica te dviju čestica obilježenih niskom povezanošću s ostalim česticama na skali.

Finalna komponentna analiza tako je provedena na skupu od 27 čestica. Nakon ekstrakcije, komponente su oblimumetodom rotirane u soluciju koju prikazuje Tablica 1.2 Kako

● TABLICA 1
 Matrica strukture Skale prepreka uporabi kondoma (analiza glavnih komponenti s kosokutnom rotacijom),^a ukupni uzorak i odvojeno po spolu

bismo stekli uvid u eventualne razlike u strukturi dobivenog instrumenta s obzirom na spol, identična je analiza provedena odvojeno po spolu. Usporedba dobivenih struktura matrica u ženskom i muškom poduzorku (rezultati su također prikazani u Tablici 1) upućuje na razmjerno visok stupanj podudarnosti. U oba poduzorka sve su čestice okupljene na istim komponentama. Ipak, uočljiva je i razlika. Pet čestica u muškom uzorku saturirano je više nego jednom komponentom. Spolno specifični predznaci saturacija u dvije od pet dimenzija posljedica su inverzije tih dimenzija prilikom rotacije na ženskom poduzorku, što nema nikakvu važnost za interpretaciju.

Čestice	Komponenta				
	1	2	3	4	5
	Saturacija u: ukupnom uzorku ženskom poduzorku / muškom poduzorku				
Inzistiranje na korištenju kondoma često otkriva partnera/icu	0,63 0,66 / 0,77				
Moji su partneri/ice često odbili koristiti kondom	0,54 0,54 / 0,65				
Predložim li uporabu kondoma, partner/ica će pomisliti da sam zaražen/a	0,72 0,72 / 0,73				
Kondomi ne smanjuju seksualni užitak		-0,62 -0,60 / 0,66			
Kondom narušava spontanost u seksu		0,70 0,70 / -0,67			
Koristeći kondom ne osjećam se opušteno tijekom odnosa		0,78 0,77 / -0,79			
Često mi se u odnosu događa da kondom treba popravljati		0,66 0,70 / -0,61			
S kondomom tjelesni kontakt nije potpun		0,82 0,82 / -0,81			
Kondom uskraćuje osjet topline partnerova/čina tijela		0,82 0,81 / -0,83			
Stavljajući kondom, nerijetko izgubim (ili moj partner) erekciju		0,51 0,47 / -0,61			
Kondomi su mi fizički neugodni		0,75 0,77 / -0,73			
Moji vršnjaci smatraju da treba koristiti kondome			0,65 0,64 / 0,70		
U krugovima u kojim se krećem uporaba kondoma se odobrava			0,86 0,87 / 0,84		
Većina mojih prijatelja smatra da je odgovorno koristiti kondom			0,85 0,88 / 0,80		
Moji roditelji podržavaju korištenje kondoma			0,63 0,62 / 0,69		

(nastavak na sljedećoj stranici)

(nastavak)	Komponenta				
	1	2	3	4	5
Čestice	Saturacija u: ukupnom uzorku ženskom poduzorku / muškom poduzorku				
Pomisao da bih koristio/la kondom izaziva u meni osjećaj krivnje	0,58 0,66 / 0,55				
Predložiti uporabu kondoma znači nemati povjerenja u partnera/icu	0,68 0,67 / 0,66				
Nisam siguran da bih znao pravilno staviti kondom	< 0,40 < 0,40 / 0,45			-0,83 0,85 / 0,79	
Nikada mi nije problem staviti kondom na ispravan način				0,75 -0,80 / -0,62	
Lako mi je objasniti partneru/ici kako se pravilno koristi kondom		< 0,40 < 0,40 / 0,47		0,74 -0,78 / -0,57	
Nemam iskustva u korištenju kondoma				-0,50 0,43 / 0,70	
Osjećao bih se nelagodno kada bih uvijek imao/la kondome uz sebe				-0,66 -0,69 / 0,83	
Kupujući kondome, često sam doživio/la neugodnosti od prodavača				-0,46 -0,48 / 0,44	
Sram me je kupiti kondome				< 0,40 < 0,40 / 0,54	-0,67 -0,69 / 0,61
Kada bih stalno imao kondome sa sobom, drugi bi mislili da sam "lak/a"				-0,70 -0,70 / 0,74	
Izbjegavam započeti razgovor s partnerom/icom o korištenju kondoma	0,70 0,67 / 0,67			< 0,40 < 0,40 / 0,69	< 0,40 < 0,40 / 0,45
Sumnjam da bi novom/oj partneru/ici uspjao objasniti zašto treba koristiti kondom	0,63 0,62 / 0,56				

^aPreglednosti radi, u tablici su prikazana isključivo faktorska opterećenja $\geq 0,4$

Kao što je poznato, kosokutna rotacija pretpostavlja povezanost među ekstrahiranim komponentama, što je u skladu s našom ishodišnom konceptualizacijom konstrukta. Tablica 2 prikazuje veličine i značajnost povezanosti među komponentama. Razvidno je kako su veze slabe, što potvrđuje multidimenzionalnost zapreka uporabi kondoma. U donjem su dijelu tablice prikazane korelacije komponenti odvojeno po spolu. Razlike su, u cjelini, minimalne.

S ciljem dodatne provjere, u posljednjem je koraku više-dimenzionalni konstrukt zapreka uporabi kondoma podvrgnut konfirmacijskoj faktorskoj analizi (KFA; Slika 1). Indikatorske varijable uvedene su u model kao linearne kombinacije dviju čestica (tzv. parcele). U slučaju prve dimenzije, obilježene neparnim brojem indikatora, jedna od parcela sadržavala je tri čestice. Rezultati testiranja uputili su na prihvatljivost modela ($\chi^2=119,29$, $df=55$, $p<0,001$, $GFI=0,98$, $AGFI=0,96$, $TLI=0,98$, $CFI=0,98$, $RMSEA=0,39$). Premda je model statistički značajan, što bi nalagalo odbacivanje hipoteze o poklapanju teorijski pretpostavljene i empirijski opažene strukture ko-

➔ **TABLICA 2**
 Međupovezanosti
 komponenti Skale
 prepreka uporabi
 kondoma (SPUK)^a

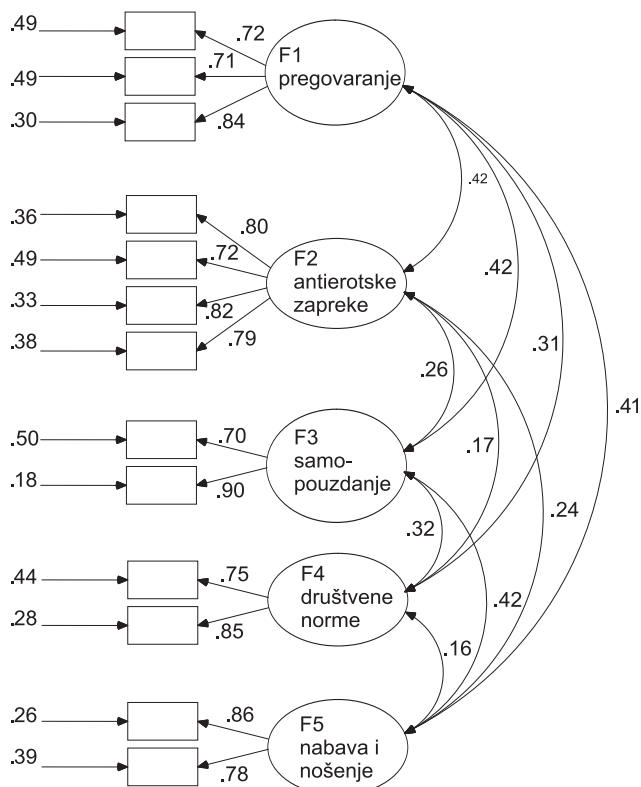
varijanci, indikatori pristajanja sugeriraju kako model u prihvatljivoj mjeri reprezentira odnose među prikupljenim podacima. Na vrijednost χ^2 , naime, izrazito utječe veličina uzorka, tako da je za konačnu ocjenu valjanosti modela nužno razmotriti raznorodne indikatore pristajanja (Bryan i sur., 2007.; Byrne, 2001., 81).

Ukupni uzorak	Komponenta	1	2	3	4	5
	1	1	0,26	-0,18	-0,24	-0,23
	2		1	-0,11	-0,15	-0,09
	3			1	0,13	0,08
	4				1	0,16
	5					1
Žene / Muškarci ^b	1	1	0,20	-0,18	0,28	-0,25
	2	-0,13	1	-0,08	0,28	-0,13
	3	-0,10	0,14	1	-0,15	0,08
	4	0,24	-0,23	-0,10	1	-0,21
	5	0,21	-0,12	-0,08	0,25	1

^a Negativni predznak nekih korelacija posljedica je inverzije pojedinih ekstrahiranih komponenti te je nevažan za interpretaciju.

^b Korelacije u ženskom poduzorku prikazane su iznad, a one u muškom poduzorku ispod dijagonale.

➔ **SLIKA 1**
 Rezultati konfirmacijske
 faktorske analize
 modela prepreka
 uporabi kondoma

Provjera pouzdanosti i valjanosti instrumenta

Tablica 3 prikazuje rezultate analize unutarnje konzistencije Skale prepreka uporabi kondoma (SPUK) i njezinih pet podskala (za popis čestica koje čine SPUK usp. Dodatak). Pouzdanost ukupne skale zadovoljavajuća je ($\alpha=0,79$). Uzmemo li u obzir razlike u broju čestica, isto se može zaključiti i za njezine dimenzije (α -koeficijenti variraju u rasponu između 0,70 i 0,86). Razmotrimo li pouzdanost odvojeno po spolu, zaključak ostaje nepromijenjen. SPUK ima zadovoljavajuću (i gotovo identičnu) pouzdanost u oba spola. Izraženija spolna razlika u unutarnjoj konzistenciji zapažena je isključivo u prvoj dimenziji, koja se odnosi na pregovaranje o uporabi kondoma i otporima seksualnoga partnera.

● TABLICA 3
Koeficijenti pouzdanosti Skale prepreka uporabi kondoma (SPUK) i njezinih komponenti

	Ukupno M (SD) α	Žene M (SD) α	Muškarci M (SD) α
SPUK (k=28; teorijski raspon 28-140)*	55,64 (12,69) 0,81	54,97 (13,19) 0,81	57,52 (14,70) 0,82
Komponenta 1 – prepreke vezane uz pregovaranje (k=7; t. raspon 7-35)	10,38 (3,73) 0,77	10,23 (3,49) 0,74	10,82 (4,32) 0,81
Komponenta 2 – anti-erotske prepreke (k=8; t. raspon 8-40)**	21,77 (7,64) 0,86	21,00 (7,39) 0,86	23,95 (7,92) 0,86
Komponenta 3 – nedostatak samopouzdanja (k=4; t. raspon 4-20)***	7,71 (3,38) 0,76	8,05 (3,41) 0,74	6,73 (3,09) 0,79
Komponenta 4 – negativan utjecaj normi (k=4; t. raspon 4-20)**	7,93 (2,91) 0,74	7,73 (2,78) 0,74	8,50 (3,20) 0,70
Komponenta 5 – nelagoda vezana uz nabavu (k=4; t. raspon 4-20)*	7,86 (3,34) 0,70	8,01 (3,36) 0,70	7,42 (3,28) 0,70

Razlika po spolu značajna na razini * $p<0,05$, ** $p<0,01$, *** $p<0,001$

Kriterijska valjanost skale procijenjena je analizom povezanosti njezinih rezultata s drugim konstruktima. U prvom su koraku formulirana sljedeća teorijska očekivanja: uporaba kondoma bit će negativno povezana s rezultatom na SPUK-u, baš kao i samopoštovanje (koje je u literaturi pozitivno povezano sa samoprocjenom učinkovitosti uporabe kondoma; usp. Sterk i sur., 2003.) te zadovoljstvo seksualnim životom. Rezultate testiranja navedenih hipoteza prikazuje Tablica 4. Utvrđena je statistički značajna razlika u prosječnim rezultatima na SPUK-u između onih koji su rabili kondom pri prvom odnosu (M=53,59; SD=13,00) i onih koji to nisu učinili (M=60,80; SD=13,85). Isti je odnos srednjih vrijednosti uočen i u slučaju onih koji su rabili kondom pri posljednjem seksualnom odnosu sa stalnim partnerom (M=51,89; SD=12,92), u usporedbi

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 751-770

BENKOVIĆ, V., ŠTULHOFER,
A., BAČAK, V.:
KONSTRUKCIJA I...

● **TABLICA 4**
Povezanost između
Skale prepreka upo-
rabi kondoma (SPUK) i
drugih relevantnih
konstrukata

sa sudionicima koji ga nisu rabili ($M=59,62$; $SD=13,25$). Značajno niži rezultat na SPUK-u zabilježen je i kod sudionika koji su rabili kondom pri posljednjem odnosu sa slučajnim partnerom ($M=54,13$; $SD=13,26$), usporedimo li ih s onima koji nisu rabili kondom ($M=62,01$; $SD=12,11$). Dobivena je, također, i značajna negativna korelacija između učestalosti uporabe kondoma u zadnja dva mjeseca i rezultata na SPUK-u. Svi ovi nalazi potvrđuju očekivanu negativnu povezanost između uporabe kondoma te percepcije i/ili iskustva zapreka upotrebi.

Statistički značajnim pokazale su se i povezanosti između rezultata na SPUK-u te rezultata na skali samopoštovanja i zadovoljstva seksualnim životom. Prema očekivanju, obje su korelacije negativnoga smjera.

	SPUK t (df)
Kondom pri prvom seksualnom odnosu (1=da, 2=ne)	-6,51 (701)**
Kondom pri zadnjem seksualnom odnosu sa stalnim partnerom/icom (1=da, 2=ne)	-7,84 (703)**
Kondom pri zadnjem odnosu sa slučajnim partnerom/icom (1=da, 2=ne)	-5,10 (302)**
	r
Učestalost uporabe kondoma u zadnja dva mjeseca	-0,36**
Skala samopoštovanja	-0,23**
Zadovoljstvo seksualnim životom	-0,30**

* $p<0,01$; ** $p<0,001$

DISKUSIJA

Rezultati analize glavnih komponenti potvrdili su konceptualno pretpostavljenu višedimenzionalnost konstrukta, pri čemu je između pet identificiranih dimenzija utvrđena slaba do umjerena povezanost – što je potvrdila i konfirmacijska faktorska analiza. No činjenica da je teorijski pretpostavljena 5-komponentna struktura konstrukta empirijski verificirana ne kazuje mnogo o stupnju preklapanja konceptualnih i opaženih dimenzija. Prisjetimo se, autori su u generiranju čestica krenuli od pretpostavke o sljedećih pet sustavnih zapreka uporabi kondoma: (1) manjak praktičnih vještina upotrebe kondoma, (2) društvena nepoželjnost uporabe, (3) nedostupnost, (4) manjak samopouzdanja i (5) tzv. antierotske zapreke. Usporedimo li ih s empirijski utvrđenim dimenzijama, uočavamo potpuno preklapanje u tri slučaja (norme, samopouzdanje i antierotske zapreke). U preostale dvije dimenzije postoji, čini se, samo djelomično preklapanje. Pretpostavljena nedostupnost kondoma do neke se mjere preklapa s petom dimenzijom (nelagoda vezana uz nabavu i nošenje kondoma), a ma-

njak praktičnih vještina uporabe s prvom dimenzijom (zapreke vezane uz pregovaranje i otpor partnera). Dok prvi par dimenzija jasno povezuje šire tumačenje nedostupnosti, koje uključuje intrinzične (psihološke) i ekstrinzične (problemi s prodavačima) probleme vezane uz nabavu kondoma, drugi par stavlja naglasak na važnost komunikacijskih (pregovaračkih) vještina. U cjelini gledano, držimo opravdanim zaključiti kako između teorijski pretpostavljene i empirijski opažene strukture zapreka uporabi kondoma postoji razmjerno visok stupanj slaganja.

Prema svojoj strukturi, nova skala (SPUK) jasno se razlikuje od postojećih instrumenata opisanih na početku rada. Premda je jedna od njezinih dimenzija utvrđena i u ranijim studijama (antierotske zapreke; St. Lawrence i sur., 1999.), a neke druge donekle se preklapaju s dimenzijama opisanim u literaturi, SPUK, čini se, obilježava veća slojevitost, odnosno veći stupanj specifikacije sustavnih razlika unutar skupa zapreka uporabi kondoma. Da li to i koliko, eventualno, pridonosi valjanosti i pouzdanosti mjerenja fenomena, nije, dakako, moguće utvrditi bez usporednoga testiranja.

Ispitivanje spolnih/rodnih razlika na komponentama SPUK-a, ali i na cijeloj skali, rezultiralo je nizom statistički značajnih nalaza. Muškarci su postigli veći prosječni rezultat na SPUK-u od žena, što je u skladu s očekivanjem da će više zapreka iskazivati i/ili percipirati oni o kojima direktno ovisi uporaba kondoma, to jest oni koji ga stavljaju na vlastito tijelo. Iz te činjenice proizlazi i tumačenje značajno većega muškog rezultata na antierotskim zaprekama uporabi kondoma (gubitak erekcije, smanjena osjetljivost i sl.). S druge strane, žene su, prema očekivanju, iskazale veći manjak samopouzdanja vezanog uz uporabu kondoma te veći problem s nabavom i nošenjem kondoma. Oba se nalaza, čini se, mogu rastumačiti pozivanjem na društvena očekivanja vezana uz nabavu, iniciranje i kontrolu nad uporabom kondoma, odnosno činjenicu da su – barem kada je riječ o muškom kondomu – muškarci ti koji (verbalno ili neverbalno) donose konačnu odluku.

U metodološkom je smislu zanimljivo kako je izraženija spolna razlika u unutarnjoj konzistenciji pojedinih dimenzija zapažena isključivo na prvoj, onoj koja se odnosi na pregovaranje o uporabi kondoma i otporima seksualnoga partnera. Nalaz bi se mogao povezati s činjenicom da je uporaba kondoma, nužno, pod kontrolom muškarca. Bez obzira na pregovaračke sposobnosti partnerice, koje, osobito u mlađoj dobi, mogu biti deficitarne (Štulhofer, 1999.), partner je taj koji donosi konačnu odluku. Rečeno na drugi način, interpersonalne zapreke koje se mogu ispriječiti na putu od namjere do stvarne upotrebe kondoma manje su izražene kod muškarca. U svakom slučaju, odgovor na pitanje o postojanju i even-

tualnim izvorima sustavne razlike u pouzdanosti ove dimenzije nije moguć bez provjere instrumenta na drugim uzorcima i populacijama.

Ograničenja studije

Karakteristike našeg uzorka, uključujući njegovu nereprezentativnost (riječ je o prigodnom uzorku u kojem dominiraju studenti), limitiraju doseg zaključaka studije. S obzirom na razmjerno malen broj muških sudionika, pouzdanost provedenih statističkih postupaka bitno je veća u ženskom poduzorku. Također, imajući na umu raspon dobi u uzorku, valjanost instrumenta u populaciji starijoj od 30 godina treba tek utvrditi. Valja očekivati određene razlike u strukturi zapreka uporabi kondoma, jer je raširenost braka značajno veća među osobama iznad 30 godina. Slično vrijedi i u slučaju neheteroseksualnih osoba, s obzirom na razlike u seksualnim praksama te, eventualno, efekte društvene stigmatizacije.

Činjenica da je istraživanje provedeno na internetu podrazumijeva neke nedostatke, ali i prednosti. U prve ulazi vjerojatna samoselekcija osoba otvorenijih za komunikaciju o seksualnosti, a možda i pojedinaca čije je seksualno ponašanje raznovrsnije od prosječnog (Wiederman, 1999.). Nažalost, pitanje samoselekcije ostaje otvoreno, s obzirom na to da u našoj studiji nije bilo moguće utvrditi koliko je osoba (i kojih karakteristika) koje su primile informaciju o istraživanju ili čak posjetile stranicu s upitnikom odbilo pristupiti ispunjavanju upitnika. S druge strane, valja podsjetiti kako *online* anketiranje omogućuje višu razinu anonimnosti i privatnosti od drugih metoda prikupljanja podataka, što je s obzirom na potencijalnu osjetljivost sadržaja upitnika bilo vrlo važno (Mustanski, 2001.).

Spomenuta ograničenja, prema našem sudu, ne dovode u pitanje korisnost novog instrumenta. Premda primarnu korist od primjene SPUK-a vidimo u istraživanjima rizičnoga seksualnog ponašanja mladih, dio bi instrumenta mogao imati primjenu i u kliničkom kontekstu, poglavito u ispitivanju seksualnih smetnji i disfunkcija. Na tom bi području mogla biti korisna primjena podskale antierotskih zapreka ($k=8$), koju obilježavaju robusne metrijske karakteristike. Prema modelu dualne kontrole seksualne reakcije (Bancroft i sur., 2009.), osobe s izraženim inhibitornim mehanizmom mogle bi imati više funkcionalnih problema povezanih s uporabom kondoma, što bi moglo smanjiti učestalost upotrebe zaštite i, slijedom toga, povećati izloženost seksualnim rizicima. Analiza antierotskih zapreka uporabi kondoma u natprosječno inhibiranih muškaraca omogućuje, potencijalno, identifikaciju težišnih zapreka i razmatranje načina njihova prevladavanja.

ZAKLJUČAK

U radu je prikazana konstrukcija i validacija novog instrumenta za procjenu zapreka uporabi kondoma. Analize su potvrdile pretpostavljenu višedimenzionalnost konstrukta, pri čemu je utvrđeno sljedećih pet dimenzija: (1) problemi vezani uz pregovaranje o uporabi kondoma i otpor partnera, (2) antierotski aspekti uporabe kondoma, (3) društvena nepoželjnost uporabe kondoma, (4) manjak samopouzdanja vezanog uz uporabu kondoma i (5) poteškoće vezane uz nabavu i nošenje kondoma. Usporedba strukture konstrukta u ženskom i muškom poduzorku upućuje na razmjerno visok stupanj podudarnosti. Slično vrijedi i za unutarnju konzistenciju pojedinih dimenzija (podskala).

U cjelini, nova skala za procjenu zapreka uporabi kondoma čini se korisnim instrumentom, čija bi primjena mogla unaprijediti istraživanja rizičnoga seksualnog ponašanja mladih u nas. Praktičnu vrijednost skale vidimo poglavito u empirijskom iscrtavanju zapreka konzistentnoj uporabi zaštite među mladima, odnosno generiranju uvida važnih za izradbu djelotvornih preventivskih programa. Imajući na umu kako je krajnji cilj takvih programa promjena ponašanja, uključujući i povećanje raširenosti i učestalosti uporabe kondoma u populaciji mladih, spoznaje o sustavnim zaprekama uporabi zaštite omogućuju izradbu strategija njihova neutraliziranja ili zaobilazjenja. Naravno, konačnu vrijednost i korisnost predstavljenoga mjernog instrumenta pokazat će tek rezultati budućih istraživanja.

BILJEŠKE

¹ Autori su ravnopravno sudjelovali u izradbi rada. Prikazani rezultati proizašli su iz znanstvenoga projekta (*Bihevioralno praćenje HIV/AIDS-a*), koji se provodi uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

² Primjena ortogonalne rotacije rezultirala je gotovo identičnom strukturom.

DODATAK

Popis čestica koje tvore Skalu prepreka uporabi kondoma (SPUK), prema dimenzijama^a

(1) Prepreke vezane uz pregovaranje o uporabi kondoma i otpor partnera (k=7)

- Izbjegavam započeti razgovor s partnerom/icom o korištenju kondoma, jer bi to značilo da mu/joj ne vjerujem.
- Inzistiranje na korištenju kondoma često otjera partnera/icu.
- Moji su partneri/ice često odbili koristiti kondom.
- Predložim li korištenje kondoma, partner/ica će pomisliti da imam neku spolno prenosivu bolest.

- Predložiti uporabu kondoma znači nemati povjerenja u partnera/icu.
 - Sumnjam da bih novom/oj partneru/ici uspio objasniti zašto je potrebno koristiti kondome.
 - Pomisao da bih koristio/la kondom izaziva u meni osjećaj krivnje.
- (2) Anti-erotske prepreke uporabi kondoma (k=8)
- Stavljajući kondom, nerijetko izgubim (moj partner izgubi) erekciju.
 - Kondomi su mi fizički neugodni.
 - Kondomi ne smanjuju seksualni užitak.*
 - Kondom narušava spontanost u seksu.
 - Ne osjećam se opušteno tijekom odnosa ako koristim kondom.
 - Često mi se događa da moram popraviti kondom tijekom odnosa, što smanjuje seksualno uzbuđenje.
 - Tjelesni kontakt nije potpun s kondomom.
 - Uporaba kondoma uskraćuje osjet topline partnerova/partneričina tijela.
- (3) Prepreke vezane uz društvene norme koje reguliraju uporabu kondoma (k=4)
- Moji vršnjaci smatraju da treba koristiti kondome.*
 - U krugovima u kojim se krećem uporaba kondoma smatra se odgovornim ponašanjem.*
 - Većina mojih prijatelja smatra da su oni koji koriste kondom odgovorne osobe.*
 - Moji roditelji podržavaju uporabu kondoma.*
- (4) Prepreke koje se odnose na samopouzdanje vezano uz uporabu kondoma (k=4)
- Nisam siguran da bih znao pravilno staviti kondom.
 - Nikada mi nije problem staviti kondom na ispravan način.*
 - Bude li potrebno, lako ću objasniti partneru/ici kako se pravilno koristi kondom.*
 - Nemam iskustva s uporabom kondoma.
- (5) Prepreke vezane uz kupovinu i nošenje kondoma (k=4)
- Sram me je kupiti kondome.
 - Nisam osoba koja bi uvijek imala kondome uz sebe; osjećao/la bih se nelagodno.
 - Kada bih stalno nosio/la kondome sa sobom, drugi bi mislili da sam "lak/a".
 - Kupujući kondome, često sam doživio/la neugodnosti od prodavača.

^aU upitniku, česticama prethodi sljedeća formulacija: "Procijenite koliko se sljedeće tvrdnje odnose na vas osobno." Odgovori se bilježe na skali od pet stupnjeva, od 1 = "uopće se ne odnosi na mene" do 5 = "u potpunosti se odnosi na mene".

*Odgovore valja rekodirati u obrnutom smjeru.

LITERATURA

- Baele, J., Dusseldorp, E. i Maes, S. (2001.), Condom Use Self-Efficacy: Effect on Intended and Actual Condom Use in Adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 28 (5): 421-431. doi:10.1016/S1054-139X(00)00215-9
- Bancroft, J., Graham, C. A., Janssen, E. i Sanders, S. (2009.), The Dual Control Model: Current Status and Future Directions. *Journal of Sex Research*, 46 (2-3): 121-42. doi:10.1080/00224490902747222
- Bearman, P. S., Moody, J. i Stovel, K. (2004.), Chains of Affection: The Structure of Adolescent Romantic and Sexual Networks. *American Journal of Sociology*, 110 (1): 44-91. doi:10.1086/386272
- Bijelić, N. (2008.), Sex Education in Croatia: Tensions between Secular and Religious Discourses. *European Journal of Women's Studies*, 15 (4): 329-343. doi:10.1177/1350506808095273

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 751-770

BENKOVIĆ, V., ŠTULHOFER,
A., BAČAK, V.:
KONSTRUKCIJA I...

Brafford, L. J. i Beck, K. H. (1991.), Development and Validation of a Condom Self-Efficacy Scale for College Students. *Journal of American College Health*, 39 (5): 219-225.

Bryan, A., Schmiede, S. J. i Broaddus, M. R. (2007.), Mediation Analysis in HIV/AIDS Research: Estimating Multivariate Path Analytic Models in a Structural Equation Modeling Framework. *AIDS and Behavior*, 11 (3): 365-383. doi:10.1007/s10461-006-9150-2

Byrne, B. M. (2001.), *Structural Equation Modeling Using AMOS*, Mahwah, Lawrence Erlbaum.

Catania, J. A., Coates, T. J. i Kegeles, S. (1994.), A Test of the AIDS Risk Reduction Model: Psychosocial Correlates of Condom Use in the AMEN Cohort Survey. *Health Psychology*, 13 (6): 548-555. doi:10.1037//0278-6133.13.6.548

Catania, J. A., Gibson, D. R., Chitwood, D. D. i Coates, D. J. (1990.), Methodological Problems in AIDS Behavioral Research: Influences on Measurement Error and Participation Bias in Studies of Sexual Behavior. *Psychological Bulletin*, 108 (3): 339-362. doi:10.1037/0033-2909.108.3.339

Dowsett, G. W., Aggleton, P., Abega, S., Jenkins, C., Marshall, T. M., Runganga, A., Schifter, J., Tan, M. L. i Meng Tarr, C. (1998.), Changing Gender Relations among Young People: The Global Challenge for HIV/AIDS Prevention. *Critical Public Health*, 8 (4): 291-309. doi:10.1080/09581599808402917

Doyle, S. R., Calsyn, D. A. i Ball, S. A. (2009.), Factor Structure of the Condoms Barriers Scale with a Sample of Men at High Risk for HIV. *Assessment*, 16 (1): 3-15.

East, L., Jackson, D., O'Brien, L. i Peters, K. (2007.), Use of the Male Condom by Heterosexual Adolescents and Young People: Literature Review. *Journal of Advanced Nursing*, 59 (2): 103-110. doi:10.1111/j.1365-2648.2007.04337.x

Kaneko, N. (2007.), Association between Condom Use and Perceived Barriers to and Self-Efficacy of Safe Sex among Young Women in Japan. *Nursing & Health Sciences*, 9 (4): 284-289. doi:10.1111/j.1442-2018.2007.00338.x

Kennedy, S. B., Nolen, S., Applewhite, J., Pan, Z., Shamblen, S. i Vanderhoff, K. J. (2007.), A Quantitative Study on the Condom-Use Behaviors of Eighteen- to Twenty-Four Year-Old Urban African American Males. *AIDS Patient Care and STDs*, 21 (5): 306-320. doi:10.1089/apc.2006.0105

Lafin, M. T., Wang, J. i Barry, M. (2008.), A Longitudinal Study of Adolescent Transition from Virgin to Nonvirgin Status. *Journal of Adolescent Health*, 42 (3): 228-236. doi:10.1016/j.jadohealth.2007.08.014

Marijan, T., Vraneš, J., Mlinarić-Džepina, A., Leskovic, V., Knežević, J. i Kvaternik, M. (2007.), Genital Human Papillomavirus Infection in Women from the Zagreb Region. *Collegium Antropologicum*, 31 (Suppl. 2): 83-87.

Milutin-Gašperov, N., Sabol, I., Halec, G., Matovina, M. i Grce, M. (2007.), Retrospective Study of the Prevalence of High-Risk Human Papillomaviruses among Croatian Women. *Collegium Antropologicum*, 31 (Suppl. 2): 89-96.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 751-770

BENKOVIĆ, V., ŠTULHOFER,
A., BAČAK, V.:
KONSTRUKCIJA I...

- Mustanski, B. (2001.), Getting Wired: Exploiting the Internet for the Collection of Valid Sexuality Data. *Journal of Sex Research*, 38 (4): 292-301.
- Noar, S. M., Morokoff, P. M. i Harlow, L. (2002.), Condom Negotiation in Heterosexually Active Men and Women: Development and Validation of a Condom Influence Strategy Questionnaire. *Psychology and Health*, 17 (6): 711-735. doi:10.1080/0887044021000030580
- Rosenberg, M. (1965.), *Society and the Adolescent Self-Image*, Princeton, Princeton University Press.
- Sarkar, N. N. (2008.), Barriers to Condom Use. *European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 13 (2): 114-122. doi:10.1080/13625180802011302
- Sheeran, P., Abraham, C. i Orbell, S. (1999.), Psychosocial Correlates of Heterosexual Condom Use: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 125 (1): 90-132. doi:10.1037//0033-2909.125.1.90
- St. Lawrence, J. S., Chapdelaine, A. P., Devieux, J. G., O'Bannon, R. E., Brasfield, T. L. i Eldridge, G. D. (1999.), Measuring Perceived Barriers to Condom Use: Psychometric Evaluation of the Condom Barriers Scale. *Assessment*, 6 (4): 391-404. doi:10.1177/107319119900600409
- Sterk, C. E., Klein, H. i Elifson, K. W. (2003.), Perceived Condom Use Self-Efficacy among At-Risk Women. *AIDS and Behavior*, 7 (2): 175-182. doi:10.1023/A:1023950425731
- Sunmola, A. M. (2001.), Developing a Scale for Measuring the Barriers to Condom Use in Nigeria. *Bulletin of the World Health Organization*, 79 (10): 926-932.
- Štulhofer, A. (1999.), Terra Incognita? Adolescentska spolnost i rizično ponašanje. *Društvena istraživanja*, 8 (2-3): 40-41.
- Štulhofer, A. (2009.), Sociokulturni i psihosocijalni aspekti rizičnog seksualnog ponašanja. *Medicus*, 18 (1): 123-129.
- Štulhofer, A., Buško, V. i Landripet, I. (2010.), Pornography, Sexual Socialization, and Satisfaction among Young Men. *Archives of Sexual Behavior*, 39 (1): 168-178.
- Štulhofer, A. i Hodžić, A. (2003.), Seksualna edukacija u školi – kakva je budućnost u Hrvatskoj? *Napredak*, 144 (1): 40-52.
- Štulhofer, A., Ajduković, D., Božičević, I. i Kufrin, K. (2006.), *AIDS i mladi – Hrvatska 2005*, Zagreb, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo.
- UNAIDS (2008.), *Report on the Global AIDS Epidemic*, Geneva, UNAIDS.
- Weinstock, H. S., Lindan, C., Bolan, G., Kegeles, S. M. i Hearst, N. (1993.), Factors Associated with Condom Use in a High-Risk Heterosexual Population. *Sexually Transmitted Diseases*, 20 (1), 14-20.
- Weller, S. C. i Davis-Beaty, K. (2002.), *Condom Effectiveness in Reducing Heterosexual HIV Transmission*, Cochrane Database of Systematic Reviews, 1 (CD003255), <http://www.cochrane.org/reviews/en/ab003255.html> (19. 1. 2010.)
- WHO Fact Sheet (2000.), *Effectiveness of Male Latex Condoms in Protecting Against Pregnancy and Sexually Transmitted Infections*, br. 243, <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs243/en/index.html> (19. 1. 2010.)
- Wiederman, M. W. (1999.), Volunteer Bias in Sexuality Research Using College Student Participants. *Journal of Sex Research*, 36 (1): 59-66.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 751-770

BENKOVIĆ, V., ŠTULHOFER,
A., BAČAK, V.:
KONSTRUKCIJA I...

Construction and Validation of a Multidimensional Barriers to Condom Use Scale

Vanesa BENKOVIĆ
Croatian Society for Pharmacoeconomics
and Health Economics, Zagreb

Aleksandar ŠTULHOFER, Valerio BAČAK
Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb

This paper presents the development and validation of a composite measure of barriers to male condom use. The scale construction and validation was carried out using an online sample of individuals, mostly college students, aged 18-30 (n=754). Principal component analysis (PCA) suggested a 5-dimensional structure of the Barriers to Condom Use Scale, consisting of the following components: (1) problems with negotiating condom use and partner's resistance to condom use; (2) anti-sexual aspects of condom use; (3) normative issues; (4) condom self-efficacy issues and (5) difficulties with purchasing condoms and carrying them around. Only minor differences in the overall structure were found when PCA was carried out separately for female and male participants. Confirmatory factor analysis provided support for the 5-component structure of the new scale. Reliability of the scale ($\alpha=0.87$) and its components was acceptable in both male and female subsamples. The scale was characterized by satisfactory construct validity. The new measure of barriers to condom use seems a useful tool for the analysis of inconsistent condom use, particularly among young people. It holds a potential of providing insights instrumental for HIV and STI prevention and intervention programs.

Keywords: condoms, barriers to condom use, scale validation, young people, responsible sexual behavior

Entwurf und Evaluierung eines pluridimensionalen Instruments zur Einschätzung von Ursachen, die den Gebrauch von Kondomen behindern

Vanesa BENKOVIĆ
Kroatische Gesellschaft für Pharma-
und Gesundheitsökonomie, Zagreb

Aleksandar ŠTULHOFER, Valerio BAČAK
Philosophische Fakultät, Zagreb

Die Verfasser der vorliegenden Forschungsarbeit beschreiben ihre Arbeit an Entwurf und Kontrolle von metrischen Eigenschaften eines pluridimensionalen Instruments, das

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 751-770

BENKOVIĆ, V., ŠTULHOFER,
A., BAČAK, V.:
KONSTRUKCIJA I...

Ursachen ermitteln soll, die den Gebrauch von Kondomen behindern. Zur Entstehung des entsprechenden Fragebogens wurde eine Online-Umfrage durchgeführt, an der junge Menschen, überwiegend Studenten, zwischen 18 und 30 teilnahmen (N = 754). Analysen der wichtigsten Komponenten verwiesen auf das Bestehen von fünf miteinander korrelierenden Dimensionen, die den Hindernissen beim Gebrauch von Kondomen gemeinsam sind: (1) Schwierigkeiten bei Absprachen mit dem Partner und Scheitern an dessen Widerstand; (2) anti-erotische Aspekte der Verwendung von Kondomen; (3) gesellschaftliche (Un-)Erwünschtheit von Kondomen; (4) mangelndes Selbstbewusstsein bei der Handhabung von Kondomen sowie (5) Schwierigkeiten beim Beschaffen und Tragen von Kondomen. Die Pluridimensionalität der Skala wurde auch mittels einer Faktorenanalyse bestätigt. Der erarbeitete Fragebogen zur Ermittlung von Hindernissen bei der Verwendung von Kondomen (SPUK; k = 27) ist hinreichend zuverlässig und für beide Geschlechter geeignet. Seine Gültigkeit wurde im Vergleich mit ähnlichen Konstrukten bestätigt. Nach Ansicht der Verfasser könnte seine Anwendung das Verständnis für die Gründe des sporadischen (nichtsystematischen) Einsatzes von Kondomen vertiefen und somit beitragen zur Umsetzung eines Präventionsprogramms gegen AIDS und andere Geschlechtskrankheiten.

Schlüsselbegriffe: Kondom, Hindernisse beim Einsatz von Kondomen, Fragebogen-Evaluierung, junge Menschen, verantwortungsbewusstes Sexualverhalten